

MNOHOROZMĚRNÉ NORMÁLNÍ ROZDĚLENÍ

1. CVIČENÍ

DEFINICE: Necht' $\mathbf{Z} = (Z_1, \dots, Z_r)^\top$, kde $Z_i \sim \mathbf{N}(0, 1)$ jsou nezávislé náhodné veličiny. Necht' $\boldsymbol{\mu} \in \mathbb{R}^n$ a $\mathbf{A}_{n \times r} \in \mathbb{R}^{n \times r}$ je matice. Pak řekneme, že $\mathbf{X} = \boldsymbol{\mu} + \mathbf{AZ}$ má n -**rozměrné normální rozdělení** $\mathbf{N}_n(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$, kde $\boldsymbol{\Sigma} = \mathbf{AA}^T$.

DISKUZE K DEFINICI:

- Necht' $\boldsymbol{\Sigma}_{n \times n}$ je symetrická pozitivně semidefinitní matice.
  - Pak existuje matice $\mathbf{A}_{n \times r}$ taková, že $\mathbf{AA}^T = \boldsymbol{\Sigma}$.
  - Je-li hodnota $h(\boldsymbol{\Sigma}) = r < n$, pak existuje matice $\mathbf{A}_{n \times r}$ taková, že $h(\mathbf{A}) = r$ a $\mathbf{AA}^T = \boldsymbol{\Sigma}$.
- Rozdělení $\boldsymbol{\mu} + \mathbf{AZ}$ z definice nezávisí na konkrétní volbě $\mathbf{A}$, závisí pouze na $\boldsymbol{\Sigma} = \mathbf{AA}^T$.

VLASTNOSTI: Ukažte, že platí:

1. Má-li $\mathbf{X} \sim \mathbf{N}_n(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$, pak $\mathbf{EX} = \boldsymbol{\mu}$, $\text{Var } \mathbf{X} = \boldsymbol{\Sigma}$.
2. Je-li $\mathbf{B} \in \mathbb{R}^{k \times n}$, $\boldsymbol{\mu}_2 \in \mathbb{R}^k$, pak $\mathbf{BX} + \boldsymbol{\mu}_2$ má rozdělení $\mathbf{N}_k(\mathbf{B}\boldsymbol{\mu} + \boldsymbol{\mu}_2, \mathbf{B}\boldsymbol{\Sigma}\mathbf{B}^T)$.
Poznámka: Dokonce platí, že $\mathbf{X}$ má mnohorozměrné normální rozdělení $\Leftrightarrow \mathbf{c}^T \mathbf{X}$ má normální rozdělení pro každé $\mathbf{c} \in \mathbb{R}^n$.

3. Existence hustoty:

- Je-li $\boldsymbol{\Sigma}$ regulární, pak existuje hustota vzhledem k Lebesgueově míře a je tvaru

$$f_{\mathbf{X}}(\mathbf{x}) = \frac{1}{(2\pi)^{n/2} \sqrt{\det \boldsymbol{\Sigma}}} \exp \left\{ -\frac{1}{2} (\mathbf{x} - \boldsymbol{\mu})^T \boldsymbol{\Sigma}^{-1} (\mathbf{x} - \boldsymbol{\mu}) \right\}, \quad \mathbf{x} \in \mathbb{R}^n.$$

- Je-li $\boldsymbol{\Sigma}$ singulární, pak hustota vzhledem k Lebesgueově míře neexistuje.

4. Necht' $\mathbf{X} \sim \mathbf{N}_n(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$ a označme $\mathbf{X} = (\mathbf{X}_1, \mathbf{X}_2)^T$, kde $\mathbf{X}_1$ tvoří prvních k složek $\mathbf{X}$.

- (i) Marginální rozdělení $\mathbf{X}_1$ i $\mathbf{X}_2$ je normální, speciálně $\mathbf{X}_1 \sim \mathbf{N}_k(\boldsymbol{\mu}_1, \boldsymbol{\Sigma}_{11})$, kde $\boldsymbol{\mu} = (\boldsymbol{\mu}_1, \boldsymbol{\mu}_2)^T$ a $\boldsymbol{\Sigma} = \begin{pmatrix} \boldsymbol{\Sigma}_{11} & \boldsymbol{\Sigma}_{12} \\ \boldsymbol{\Sigma}_{12}^T & \boldsymbol{\Sigma}_{22} \end{pmatrix}$.
- (ii) Je-li $\boldsymbol{\Sigma}_{12} = \mathbf{0}$, pak jsou $\mathbf{X}_1$ a $\mathbf{X}_2$ nezávislé.
Tj. má-li náhodný vektor mnohorozměrné normální rozdělení a jeho složky jsou nekorelované, pak jsou i nezávislé.

Následující příklad ukazuje, že pro platnost implikace „nekorelované $\Rightarrow$ nezávislé“ je nutné, aby vektor $(X, Y)^\top$ měl sdružené normální rozdělení. Samotná normalita složek nestačí.

5. Necht' $X \sim \mathbf{N}(0, 1)$ a necht' $1/2 = \mathbf{P}(Z = 1) = \mathbf{P}(Z = -1)$ jsou nezávislé náhodné veličiny. Definujme $Y = Z \cdot X$. Ukažte, že

- (a) X i Y mají rozdělení $\mathbf{N}(0, 1)$,
- (b) veličiny X a Y jsou nekorelované, ale nejsou nezávislé,

(c) sdružené rozdělení X a Y není normální.

6. Nechť $\mathbf{X} \sim \mathbf{N}_n(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$, kde $\boldsymbol{\Sigma}$ je regulární. Pak

$$(\mathbf{X} - \boldsymbol{\mu})^T \boldsymbol{\Sigma}^{-1} (\mathbf{X} - \boldsymbol{\mu}) \sim \chi_n^2.$$

DOPLŇUJÍCÍ PŘÍKLADY K PROCVIČENÍ

D1. Nechť $\mathbf{X} \sim \mathbf{N}_n(\mathbf{0}, \boldsymbol{\Sigma})$. Pak náhodná veličina $\|\mathbf{X}\|^2 = \mathbf{X}^T \mathbf{X} = \sum_{i=1}^n X_i^2$ má stejné rozdělení jako $\sum_{i=1}^n \lambda_i Y_i^2$, kde Y_i jsou iid veličiny s $\mathbf{N}(0, 1)$ rozdělením a $\lambda_1, \dots, \lambda_n$ jsou vlastní čísla $\boldsymbol{\Sigma}$. Speciálně pak platí, že

- $E\|\mathbf{X}\|^2 = \text{tr}(\boldsymbol{\Sigma})$, kde $\text{tr}(\cdot)$ značí stopu matice (tj. součet čísel na diagonále),
- pokud má $\boldsymbol{\Sigma}$ vlastní čísla pouze 0 nebo 1, pak má veličina $\|\mathbf{X}\|^2$ rozdělení χ^2 se stupni volnosti rovnými $h(\boldsymbol{\Sigma}) = \text{tr}(\boldsymbol{\Sigma})$.

Návod: Využijte spektrální rozklad $\boldsymbol{\Sigma}$ a volbu $\mathbf{A} = \mathbf{Q}\boldsymbol{\Lambda}^{1/2}$.

D2. Nalezněte asymptotickou aproximaci rozdělení χ_n^2 pro velké n pomocí normálního rozdělení.

Návod: Využijte definici χ_n^2 a CLV.

D3. Pro $n = 2$ ukažte, jak lze generovat náhodný vektor z rozdělení $\mathbf{N}_2(\boldsymbol{\mu}, \boldsymbol{\Sigma})$ pro nějaké zadané

$\boldsymbol{\mu} = (\mu_1, \mu_2)^T \in \mathbb{R}^2$ a $\boldsymbol{\Sigma}_{2 \times 2} = \begin{pmatrix} \sigma_1^2 & \rho\sigma_1\sigma_2 \\ \rho\sigma_1\sigma_2 & \sigma_2^2 \end{pmatrix}$ pozitivně semidefinitní, umíme-li generovat náhodné veličiny z $\mathbf{N}(0, 1)$.

Návod: Předpokládáte tedy, že umíte generovat $Z_1, Z_2 \sim \mathbf{N}(0, 1)$ nezávislé a chcete najít předpis pro X_1 a X_2 pro zadané $\boldsymbol{\mu}$ a $\boldsymbol{\Sigma}$. Uvažujte nejprve situaci $\boldsymbol{\mu} = \mathbf{0}$ a $\sigma_1 = \sigma_2 = 1$, kterou pak již snadno převeďte na obecný případ.

OPAKOVÁNÍ (UŽITEČNÁ TVRZENÍ)

SPEKTRÁLNÍ ROZKLAD MATICE. Nechť $\boldsymbol{\Sigma}_{n \times n}$ je symetrická reálná matice. Pak existuje $\mathbf{Q}$ ortho-normální a $\boldsymbol{\Lambda}$ diagonální matice takové, že

$$\boldsymbol{\Sigma} = \mathbf{Q}\boldsymbol{\Lambda}\mathbf{Q}^T,$$

kde $\boldsymbol{\Lambda} = \text{diag}\{\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n\}$ má na diagonále vlastní čísla $\boldsymbol{\Sigma}$. Sloupce matice $\mathbf{Q}$ jsou vlastní vektory $\boldsymbol{\Sigma}$.

χ^2 ROZDĚLENÍ. Nechť $Z_1, \dots, Z_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny s rozdělením $\mathbf{N}(0, 1)$. Pak $Y = \sum_{i=1}^n Z_i^2$ má χ^2 rozdělení s n stupni volnosti.

VÝZNAM NORMÁLNÍHO ROZDĚLENÍ: MNOHOROZMĚRNÁ CENTRÁLNÍ LIMITNÍ VĚTA. Nechť $\{\mathbf{X}_n\}$ je posloupnost nezávislých a stejně rozdělených (píšeme iid) p -rozměrných náhodných vektorů z rozdělení se střední hodnotou $\boldsymbol{\mu}$ a konečnou rozptylovou maticí $\boldsymbol{\Sigma}$. Pak platí

$$\sqrt{n}(\bar{\mathbf{X}}_n - \boldsymbol{\mu}) \xrightarrow[n \rightarrow \infty]{d} \mathbf{N}_p(\mathbf{0}, \boldsymbol{\Sigma}).$$